

College van Gedeputeerde Staten
van Provincie Zeeland
T.a.v. de heer B.J. de Reu
Postbus 6001
4330 LA Middelburg

ONS KENMERK	BIJLAGE(N)	ONDERWERP	DATUM
JB/avdw//br.13.039	1	Advies Biobased Economy in Zuidwest-Nederland	13 september 2013

Geacht College,

Het doet ons genoegen u hierbij het gezamenlijke advies van SER Brabant en SER Zeeland te kunnen aanbieden over het doorgroeiperspectief van de biobased economy in Zuidwest-Nederland. Ter onderbouwing van ons advies is door CE-Delft het rapport 'Sociaaleconomische kansen van de biobased economy in Zuidwest-Nederland' opgesteld, dat u als bijlage aantreft.

In deze aanbiedingsbrief gaan wij in op de belangrijkste uitkomsten van het onderzoek en wat dat naar ons oordeel betekent voor de beleidsinzet van de beide provincies in de komende jaren. Eerst gaan wij hieronder kort in op uw adviesaanvraag en het door ons gevolgde proces.

Adviesaanvraag en proces

Biobased economy heeft in de beleidsagenda van beide provincies een prominente plaats gekregen en is inmiddels ook onderdeel van het landelijk topsectorenbeleid. In dat kader heeft u de beide SER'en in het najaar van 2012 verzocht nader te adviseren over het sociaal-economisch doorgroeiperspectief, in het bijzonder over de volgende vragen:

- Wat zijn de economische en sociaal-maatschappelijke effecten van het cluster biobased economy?
- In hoeverre is er een noodzaak voor een biobased economy? In hoeverre wordt deze noodzaak door de maatschappij gevoeld (de maatschappelijke awareness)?
- Wat zijn kansrijke cross-overs tussen de biobased economy en andere economische clusters?

In januari 2013 zijn wij gestart met de werkzaamheden. Voor het maken van kwantitatieve en kwalitatieve analyses hebben wij een beroep gedaan op externe expertise en daarbij is in goed overleg gekozen voor het bureau CE-Delft. Er is een breed samengestelde begeleidingscommissie ingesteld bestaande uit experts van bedrijven, van vakbonden en van kennis- en onderwijsinstellingen in Zuidwest-Nederland. De projectleiders van beide provincies waren als adviseurs bij de commissie betrokken.

Mede op advies van de begeleidingscommissie is in mei jl. een MKB-workshop georganiseerd. Doel daarvan was om in een direct contact met ondernemers in de biobased economy scherper in beeld te kunnen brengen hoe het midden- en kleinbedrijf de komende jaren sterker aan slag kan komen en welke eisen dat stelt aan het beleid gericht op business development. Het is naar ons oordeel zeer terecht dat beide provincies dit als één van de kernopgaven zien voor de verdere aanpak.

Sociaal-economisch perspectief

CE-Delft verwacht dat in het lage groeiscenario de werkgelegenheid in de biobased economy in Zuidwest-Nederland in de periode tot 2020 met 340 tot 500 arbeidsplaatsen zal toenemen. Dit scenario gaat o.a. uit van stabilisatie van de aardolieprijs tot 2020, van duurdere biomassastromen als gevolg van het huidige klimaatbeleid (gericht op CO₂-reductie in de energieopwekking) en van een overheidsbeleid met focus op toepassingen van biomassa voor energieopwekking en biobrandstoffen. Er is geen cascaderingsbeleid. In het hoge groeiscenario (o.a. stijging van de aardolieprijs, inzet van biomassa daar waar de toegevoegde waarde het hoogst is - dus een concreet cascaderingsbeleid - en een effectief CO₂-prijsbeleid) wordt in dezelfde periode een werkgelegenheids groei van 2.000 à 3.000 banen mogelijk geacht. Het gaat daarbij om *extra* banen bovenop de huidige arbeidsplaatsen in de biobased economy. De cijfers van het hoge scenario komen overeen met de ramingen in hoofdstuk 4 van de Agenda Biobased Economy Zuidwest-Nederland ("Agro meets Chemistry"). Het betreft de bruto werkgelegenheids groei, dit wil zeggen dat er niet gecorrigeerd is voor verdringingseffecten.

De verwachte werkgelegenheids groei lijkt op het eerste gezicht bescheiden. Hierbij dient echter opgemerkt te worden dat de term "biobased economy" in het rapport van CE-Delft heel strikt is afgebakend en wellicht zelfs te strikt. Biobased economy is gedefinieerd als uitsluitend het produceren van producten op basis van groene grondstoffen en reststromen als alternatief voor fossiele grondstoffen. De werkgelegenheid die samenhangt met het gebruik van biomassa voor de energieopwekking en voor de productie van biobrandstoffen voor transport is in de cijfers buiten beschouwing gelaten.

Bovendien heeft CE-Delft een scherpe cesuur gelegd bij het jaar 2020. Daardoor is een aantal kansrijke biobased ontwikkelingen, die nu nog wat betreft de "techniek" in de kinderschoenen staan, buiten beschouwing gebleven. Men verwacht niet dat in 2020 de benodigde technieken zodanig zijn uitontwikkeld dat deze voor commerciële trajecten inzetbaar zijn. In dit verband kan bijvoorbeeld genoemd worden de grootschalige productie van biomassa uit algen.

Tevens is in het rapport geen rekening gehouden met het feit dat de biobased economy ook bij zal dragen aan de structuurversterking van bestaande economische activiteiten, en daarmee aan het behoud van bestaande arbeidsplaatsen in de regio. Denk in het bijzonder daarbij aan de procesindustrie, die van eminent belang is voor Zuidwest-Nederland. Een ander voorbeeld is het gebruik van biomassa voor de omschakeling van de kolengestookte centrale naar een bio-energiecentrale in Borssele, waardoor de werkgelegenheid behouden blijft.

Volgens de beide SER'en kan en mag het sociaal-economisch belang van de biobased economy niet uitsluitend afgemeten worden aan het aantal extra arbeidsplaatsen dat daarmee samenhangt. Ook het creëren van toegevoegde waarde is een belangrijk criterium. Inzetten op biobased economy betekent tevens een toename van de innovatiekracht van het bedrijfsleven en is daarmee ook een middel om de bestaande economisch structuur van de regio sterker en toekomstbestendiger te maken

Alles overziend zijn de beide SER'en van oordeel dat een groei van het aantal arbeidsplaatsen van 2.000 à 3.000 in de periode tot 2020 haalbaar is. Verder zijn er mogelijkheden om bestaande werkgelegenheid te behouden door biomassa te gebruiken voor duurzame energieopwekking en voor de productie van biobrandstoffen. Het vraagt echter wel een stevige en consistente beleidsinzet en met name een sterk investerings- en ontwikkelingsgericht overheidsbeleid met een hoog ambitieniveau. Ook is het van belang dat een realistisch verwachtingenmanagement wordt gevoerd, waarbij moet worden onderstreept dat het bij uitstek een lange termijn groeiagenda is. Op korte termijn zullen de resultaten nog bescheiden van aard zijn.

Naast een investeringsgericht beleid vraagt het ook om een voorspelbaar en samenhangend overheidsbeleid. Belangrijke groeivoorwaarden zijn verder de beschikbaarheid van voldoende, betaalbare grondstoffen en reststromen voor biobased toepassingen en uiteraard het sterker en gericht stimuleren van innovatie en marktontwikkeling, in het bijzonder gericht op het MKB.

Maatschappelijke awareness

In uw adviesaanvraag vraagt u naar het maatschappelijk draagvlak en de maatschappelijke awareness voor de verdere ontwikkeling van de biobased economy in Zuidwest-Nederland. Gelet op de inhoud van dit advies is er bij de leden c.q. partijen in beide SER'en een groot draagvlak voor versterking van het belang van biobased economy als één van de nieuwe dragers van de Zeeuwse en Brabantse economie.

Breed gedeelde opinie in de beide SER'en is dat, gelet op het toenemend belang van duurzaamheid en op de eindigheid van de beschikbaarheid van fossiele grondstoffen, de verdere vergroening van de economie onomkeerbaar is. De beschikbaarheid en het kostenniveau van de traditionele fossiele grondstoffen in relatie tot die van groene grondstoffen zullen mede de snelheid bepalen waarmee deze ontwikkeling doorzet.

Datzelfde geldt voor het overheidsbeleid: hoe meer dit inzet op duurzaamheid, hoe sneller de vergroening van de economie zal doorzetten. Overigens zal duidelijk zijn dat het hierbij om een transitie gaat die tientallen jaren in beslag zal nemen.

Ook in regionaal verband is die awareness groeiende, niet alleen bij vakbonden en in het onderwijs maar ook bij de grote en kleinere bedrijven. Dat bleek ons ondermeer uit de in mei georganiseerde MKB-workshop. In wat breder perspectief wijzen wij erop dat in het eerder door de landelijke SER uitgebrachte advies over kansen voor de biobased economy (eind 2010) – waaraan eendrachtig is gewerkt door sociale partners en milieubeweging - sprake is van een dwingende trend (transitie) in de economie en dat hier voor ons land grote kansen liggen. Onze conclusie is dat de maatschappelijke awareness al stevig aanwezig is, nader onderzoek hiernaar is niet nodig.

Kansrijke cross-overs

Voor Zuidwest-Nederland staat het samenspel tussen chemie en agrofoodsector (“Agro meets chemistry”) centraal. In termen van cross-overs liggen daar uiteraard de eerste aanknopingspunten. De potenties daarvan zijn in het rapport van CE-Delft verder aangeduid en uitgewerkt. Vraag is wel of en zo ja hoe, individuele akkerbouwers zijn te interesseren om (meer) biomassa met name in de vorm van reststromen aan te bieden voor de biobased economy? Wij bevelen aan deze vragen nader uit te werken, samen met een partij als de ZLTO.

Daarnaast liggen er ook kansen voor de logistieke sector: de strategische ligging aan diep vaarwater (beschikbaarheid van zeehavens) en de goede infrastructuur van Zuidwest-Nederland zijn belangrijke vestigingsvoorwaarden voor biobased ondernemingen, die volledig of gedeeltelijk gebruik maken van biomassa en reststromen die over grotere afstanden aangevoerd dienen te worden. In het hoge scenario verwacht CE-Delft 360 nieuwe arbeidsplaatsen in de logistieke sector als gevolg van de groei van biobased activiteiten in Zuidwest-Nederland.

Last but not least ligt er een opportuniteit in een cross-over met de energiesector. Een concreet voorbeeld hiervan is de aanvoer van biomassa per zeeschip, waarvan de laagwaardige elementen gebruikt worden voor de opwekking van duurzame energie en de hoogwaardige bestanddelen bruikbaar zijn voor bio-toepassingen in de chemie.

Aanbevelingen

Voor de realisering van het hoge scenario zijn aanpassingen van het huidige overheidsbeleid ten gunste van de biobased economy nodig. Zonder deze aanpassingen zal het sociaal-economisch belang ervan maar bescheiden blijven en zal de ambitie om één van de topregio's op het gebied van de groene economie in West-Europa te zijn en te blijven niet gehaald worden.

Gelet op de uitkomsten van de studie van CE-Delft adviseren de beide SER'en om in te zetten op het zgn. hoge scenario. Er zijn weinig sectoren en bedrijfstakken in Zuidwest-Nederland die nog groei mogelijkheden hebben van circa 500 arbeidsplaatsen per jaar, en dat gedurende een groot aantal jaren. Bovendien is de versterking van de Biobased Delta een impuls voor de ontwikkelingen in de agrofood, in de logistiek, in de energiesector en in de procesindustrie en beschikt de regio Zuidwest-Nederland over goede vestigingsvoorwaarden voor biobased bedrijven, onder andere door de goede infrastructuur en de aanwezigheid van zeehavens.

De beide SER'en ondersteunen daarom de beleidsmatige keuzes die de Provincies Noord-Brabant en Zeeland gemaakt hebben ten voordele van de biobased economy. Het vraagt echter wel een langjarige en gerichte inzet.

In aanvulling op de aanbevelingen van CE-Delft, die tot doel hebben om het hoge groeiscenario te bereiken en die wij onderschrijven, willen beide SER'en nog enkele specifieke zaken aanbevelen voor een meer gerichte beleidsinzet van beide provincies:

1) *Ontwikkel een Internationaliseringsstrategie*

Zoek aansluiting bij andere regio's om een serieuze positie te krijgen in Europees verband. Zet daarbij met name in op een samenwerkingsstrategie met complementaire regio's. Naast samenwerking met Rotterdam en Vlaanderen kan ook gekeken worden naar bijv. Duitsland (notie: 50% van de procesindustrie in de EU bevindt zich in de driehoek Rotterdam – Vlaanderen – Ruhrgebied).

2) *Keuze voor MKB-scenario*

Kies expliciet voor een MKB-scenario, te weten doorgroei van bestaande bedrijven en stimulering van nieuw ondernemerschap in de biobased economy. In aanvulling op de faciliteiten in Bergen op Zoom en Terneuzen/Gent, adviseren wij om op meer plekken "mkb-proeftuinen" tot stand te brengen waar deze nieuwe biobased bedrijvigheid zich optimaal kan ontwikkelen. Door het schrappen en vereenvoudigen van wet- en regelgeving kunnen ongewenste belemmeringen voor het midden- en kleinbedrijf worden weggenomen. Ook door op te treden als launching customer kunnen overheden gericht kansen bieden voor innovatieve en biobased producten van mkb-ondernemers.

3) *Beschikbaarheid venture capital*

Grootste probleem bij het MKB is het verkrijgen van bancaire krediet. Juist vanwege het sterk innovatieve karakter van deze ondernemingen is dat vrijwel onmogelijk geworden. Overheden kunnen een belangrijke rol spelen bij het beschikbaar stellen van venture capital. Bestaande fondsen (o.a. van de BOM) blijken nog onvoldoende toegesneden op de praktijk, met als gevolg dat geld op de plank blijft liggen terwijl het mkb daaraan juist sterk behoefte heeft. Aanbevolen wordt om de beschikbare provinciale fondsen beter toegankelijk te maken voor innoverende, biobased mkb-ondernemingen.

4) *Versterking samenwerking vier O's*

Zet in op strategische versterking van de samenwerking tussen de vier O's: Overheid, Ondernemers, Onderwijs en Onderzoek. Er is meer aandacht nodig voor de kruisbestuiving met kennis in het grootbedrijf ('shared research centra'). Wij hebben de stellige indruk dat de kennis en expertise van WUR op het gebied van biobased economy thans onvoldoende aansluit op de specifieke behoeften van het midden- en kleinbedrijf. Dat is vooral geholpen met praktijkgericht en toegepast onderzoek dat oplossingen aandraagt voor problemen waarmee deze ondernemers geconfronteerd worden. In Zuidwest-Nederland zijn hiervoor verschillende voorzieningen beschikbaar, zoals o.a. de onderwijsinstellingen, Biobased Europe in Terneuzen/Gent en de Green Chemistry Campus te Bergen op Zoom. Ook het Centre for Biobased Economy, waarin een aantal hogescholen (waaronder Avans en HAS te 's-Hertogenbosch) samenwerken met de WUR, is een initiatief dat aan de vraag van het mkb tegemoet wil komen. De SER'en adviseren de beide provincies om het voortouw te nemen voor een beter gebruik van deze faciliteiten door het midden- en kleinbedrijf. Daarnaast willen wij het belang onderstrepen van kwalitatief goed onderwijs, dat regionaal "ingebed" is. Ook op dit punt is er nog onvoldoende verbinding en samenwerking tussen het biobased midden- en kleinbedrijf en de onderwijs- en kennisinstellingen in de regio. Bijzondere opgave is het inrichten van het opleidingspotentieel op de "beroepen van morgen" in het kader van biobased economy (scholing/om- en bijscholing werknemers).

Tot slot

SER Brabant en SER Zeeland zijn van mening dat de sociaal-economische ontwikkelingskansen van de biobased economy in Zuidwest-Nederland aanzienlijk zijn, zoals ook door het rapport van CE-Delft is aangetoond. Om deze groei in de orde van grootte van circa 500 arbeidsplaatsen per jaar te realiseren, zullen bestaande en nieuwe ondernemers bereid moeten zijn om te investeren in biobased economy. Het is zaak dat deze (nieuwe) ondernemers zo goed mogelijk gefaciliteerd worden, o.a. omdat ook andere regio's zich steeds meer richten op de versterking van de biobased economy in hun gebied. Binnen het kader van de adviesaanvraag waren wij genoodzaakt om uitsluitend op hoofdlijnen aan te geven hoe de beide provincies deze ontwikkelingen kunnen ondersteunen. Door deze aanbevelingen nader uit te werken in overleg met alle betrokkenen, zal de waarde van ons advies verder geoptimaliseerd kunnen worden.

Een brief van gelijke strekking is toegestuurd aan het College van GS van Noord-Brabant.

Met vriendelijke groet,

G.J. Swinkels
voorzitter SER Brabant

L. Ezinga
voorzitter SER Zeeland

SER Brabant
Postbus 70
5201 AB 's-Hertogenbosch

SER Zeeland
Buitenruststraat 225
4337 ER Middelburg